

PROBLEMATIKA EKOLOGICKÝCH SYSTÉMOV HOSPODÁRENIA NA PÔDE

PROBLEMS OF FARMING ECOLOGICAL SYSTEMS ON THE SOIL

Ivan Mojmir ZOBORSKÝ

Abstract

Paper analyzes problems of farming ecological systems on the soil that are gradually spreading in Slovakia. There are about 65 thousand ha of soil in production of ecological systems. More like 98 percent of ecological products are exported to European markets. Ecological agriculture is supported through the grant policy in Slovakia. Ecological technologies are exercised on acreage about 60 thousand ha. Conception of development of ecological agriculture in Slovakia to the year 2010 supposes its range on the area 100 – 150 thousand ha, that is 4 – 6 percent of total acreage of agricultural soil.

Abstrakt

Práca analyzuje problematiku ekologických systémov hospodárenia na pôde, ktoré sa aj na Slovensku postupne rozširujú. V systéme ekologickej výroby je okolo 65 tisíc ha pôdy. Až 98 % ekologických produktov zo slovenských produktov sa vyváža na západoeurópske trhy. Ekologické poľnohospodárstvo sa v SR podporuje prostredníctvom dotačnej politiky. Na výmere okolo 60 tisíc ha sa uplatňujú pôdoochranné ekologické technológie. Koncepcia rozvoja ekologického poľnohospodárstva na Slovensku do roku 2010 predpokladá jeho rozsah na ploche 100-150 tisíc ha, to je 4-6 % z celkovej výmery poľnohospodárskej pôdy.

Key words: bioproducts, economical indexes, evolutionary tendencies, Slovakia

Kľúčové slová: bioprodukty, ekonomické ukazovatele, vývojové tendencie, Slovenská republika.

Úvod

V súvislosti s využitím prírodných zdrojov poľnohospodárstva a s tvorbou a ochranou životného prostredia má agrokomplex mnohostrannú funkciu. Ide o tzv. biopolitiku, t.j. vedecky fundované konanie spoločnosti, ktoré zabezpečí zdravý život v udržovanom a chránenom prírodnom prostredí. A práve agrokomplex by sa mal stať garantom riešenia veľkej časti úloh v oblasti životného prostredia.

Ekologické systémy hospodárenia na pôde majú v tomto období značnú podporu vo väčšine vyspelých krajín. Produktivita špecializovaných subjektov s ekologickou výrobou je síce o niečo nižšia ako pri konvenčných technológiách, ale bioprodukty sú zdravšie a spotrebiteľmi vyhľadávané.

Cieľ práce

Cieľom príspevku je analyzovať problematiku ekologických systémov hospodárenia na Slovensku. Napriek tomu, že otázky ekologických sústav a výroby bioproduktov skúmajú viacerí autori, ekonomika vertikál ekologických výrobkov nie je komplexnejšie spracovaná. Chýbajú ekonomické komparácie konvenčných a ekologických sústav. Početní autori považujú ekologické poľnohospodárstvo za vhodný doplnok integrovanej poľnohospodárskej výroby, postavenej na báze vedecky zdôvodnenej výživy a ochrany rastlín, vyvážených energomateriálových tokov a ďalších opatrení vrátane racionálneho využívania techniky. Literárne pramene uvádzajú pri ekologických sústavách väčšiu závislosť výroby bioproduktov

od klimatických podmienok, vyššie náklady na jednotku produkcie i vysoké ceny biopotravín pre konzumentov, ktoré spôsobujú problémy pri ich odbyte. Zahraničné údaje, ktoré bezprostredne súvisia s ekologickou výrobou sa však značne líšia a ich využitie pre porovnania sú veľmi obtiažne. Na Slovensku v tomto období nie sú k dispozícii konkrétnejšie informácie o výsledkoch hospodárenia podnikateľských subjektov s ekologickou výrobou.

Dosiahnuté výsledky

S rozvojom ekologického myslenia postupne rástol aj záujem obyvateľstva o zdravé životné prostredie a výživu. Výmera pôdy začlenennej do ekologických systémov sa v posledných rokoch podstatne zvýšila. Na európskom kontinente najväčším výrobcom bioproduktov je Nemecko. Medzi veľkých producentov patrí aj Rakúsko, Francúzsko, Švédsko a Dánsko. Cieľom EÚ je do ekologických programov zahrnúť až 15 % výmery poľnohospodárskej pôdy. Výroba ekologických produktov sa zvyšuje nielen v krajinách EÚ, ale aj v strednej a východnej Európe. Od roku 1991 aj Slovenská republika patrí medzi krajiny, ktoré zaviedli do praxe ekologické systémy hospodárenia na pôde. Z približne 10 tisíc ha poľnohospodárskej pôdy v roku 1995 sa výmera ekologicky obhospodarovaných pozemkov zvýšila na viac ako 50 tisíc v roku 1998. Vzrástli najmä plochy trvalých trávnych porastov až na takmer 30 tisíc hektárov.

Na začiatku roku 2001 bolo na Slovensku v systéme ekologickej výroby približne 65 tisíc hektárov poľnohospodárskej pôdy, z toho okolo 26 tisíc ha ornej pôdy, necelých 40 tisíc trvalých trávnych porastov a asi 35 ha ovocných sádov. Subjekty s ekologickou výrobou obhospodarujú v tomto období okolo 2,5 % z celkovej výmery poľnohospodárskej pôdy na Slovensku. Priemerná veľkosť jednej ekologickej farmy je 671 hektárov. Z uvedenej priemernej výmery takmer 2/3 tvoria lúky a pasienky (64 %). Najväčšie plochy zapojené do ekologického systému hospodárenia na pôde sú v krajoch západného (Trnava, Bratislava, Nitra, Trenčín) a stredného Slovenska. Na ornej pôde ide predovšetkým o obilniny, strukoviny, okopaniny a zeleninu. Ekologická produkcia má nielen rastlinný pôvod, ale čiastočne aj živočíšny. S ohľadom na súčasné nepriaznivé cenové a nákladové relácie pri výrobe surovín živočíšneho pôvodu podnikateľské subjekty od produkcie potravín uvedených druhov postupne odstupujú, produkujú ešte mlieko a čiastočne mliečne výrobky pre zahraničné firmy.

Až 98 % produktov zo slovenských podnikov, ktoré hospodária podľa ekologických zásad sa vyváža do krajín EÚ. Z úrody v roku 2000 z bioprodukcie sa vyviezlo zo Slovenska 8 000 t pšenice ozimnej, 1 200 t jarného jačmeňa, 383 t hrachu, 328 t repky olejnej, 312 t slnečnice, 640 t čakanky, 7,5 t koreninovej papriky, 2 500 t kukurice a 477 t raže. Výrobky označené ako bioprodukty sa na zahraničných trhoch predávajú za podstatne vyššie ceny ako na vnútornom trhu. V posledných rokoch sa vyviezli najmä obilniny, olejiny, strukoviny a vybrané druhy zeleniny. Väčšina ekologických podnikov je združená v spoločnosti Natural alimentária, ktorá poskytuje členským organizáciám odborné poradenstvo a pomáha pri odbyte ekoprodukcie. Na Slovensku pôsobí aj záujmové združenie Ekohend Myjava (založený v roku 1997). Je to mimovládna nezisková organizácia, združujúca 52 členov, záujemcov o ekologické poľnohospodárstvo, producentov s výmerou okolo 12 tisíc hektárov poľnohospodárskej pôdy. Poskytuje odborné poradenstvo, spracováva projekty konverzie, organizuje vzdelávacie aktivity, sprostredkováva zahraničné sťaže, vydáva študijné materiály, spolupracuje s inštitúciami v oblasti ekologického poľnohospodárstva.

Subvenčná politika na Slovensku zahŕňa aj podporu ekologického poľnohospodárstva. Na podporu osobitných ekologických požiadaviek v poľnohospodárstve sa v roku 1998 vyčerpalo 86 mil. Sk a v roku 1999 sa uvedený dotačný titul znížil na 84 mil. korún (97,67 %) oproti predchádzajúcemu roku v takomto členení (v mil. Sk):

<i>Dotačný titul</i>	<i>1998</i>	<i>1999</i>	<i>1999/98</i>
Ekologické poľnohospodárstvo	55	45	81,82
Zmena druhu pozemku zatrávením	25	21	84,00
Výroba a spotreba bionafty	6	18	300,00

Prameň: Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve Slovenskej republiky 2000

Na katedre ekonomiky FEM SPU v Nitre v rámci vedecko-výskumnej činnosti sme skúmali ekologickú výrobu jadrovín. Z prepočtov vyplynulo, že vlastné náklady v ekologických sadoch jadrovín sú oproti konvenčnému pestovaniu vyššie približne o 25 až 30 %, ale aj napriek tomu výroba jablák môže byť pri priaznivých cenových a nákladových reláciách ekonomicky výhodná.

V súvislosti s problematikou ekologických systémov hospodárenia na pôde možno uviesť, že na Slovensku intenzita rastlinnej výroby sa znižuje. Za posledných 7 rokov sa spotreba priemyselných hnojív na Slovensku v čistých živinách na 1 ha pohybovala v rozpätí 40-50 ha a priemerná spotreba pesticídov okolo 1,5 kg.ha⁻¹. Tieto množstvá sú omnoho nižšie ako v krajinách EÚ. Rovnako hustota dobytky, chovaného na 100 ha pôdy je nižšia v porovnaní s vyspelými krajinami. Z uvedeného pohľadu je zaťaženie životného prostredia minimálne. Deficit živín v pôde sa neustále zvyšuje, klesá tiež úroveň ochrany rastlín. Na nákup osív, sadív, biologického materiálu, priemyselných hnojív vrátane vápnenia a prípravkov na ochranu rastlín štát poskytol podnikateľským subjektom hospodáriacim na pôde v roku 1999 dotáciu v sume 1,537 mld. Sk. Fytoinšpektori však zistili, že podniky používajú v systéme ochrany rastlín nevhodné prípravky, čo sa negatívne odráža v zdravotnom stave obilnín, olejní, zemiakov, zeleniny a ovocia. Väčšina používanej techniky je zastaralá.

Od roku 2002 by sa mal na Slovensku implementovať už pripravený agroenvironmentálny program, ktorý je naprojektovaný v súlade s nariadeniami EÚ č. 1275/99 a 1750/1999. Program je založený na jednotlivých agroenvironmentálnych schémach a na Kódexe správnej poľnohospodárskej praxe.

Slovenská republika už má legislatívnu bázu na vykonávanie ekologického poľnohospodárstva. Ide o Zákon č. 224/1998 o ekologickom poľnohospodárstve a výrobe biopotravín. V období prípravy príspevku sa dopracovávala tvorba príslušného inšpekčno-certifikačného systému.

Koncepcia agrárnej politiky na Slovensku prijala za svoj základ európsky model poľnohospodárstva vrátane jeho ekologických funkcií (pôdoochranných, vodohospodárskych a krajinotvorných). Pôdoochranné technológie sa postupne rozširujú najmä v západnej časti SR. Bezorebný systém spĺňa ekonomické aj ekologické požiadavky hospodárenia na pôde, pritom úrody sú porovnateľné s konvenčným hospodárením. Modifikované postupy založené na pôdoochranných vlastnostiach krytu a strniskových zvyškov sa v súčasnosti uplatňujú na výmere približne 50 až 60 tisíc hektárov. Podľa Správy o poľnohospodárstve a potravinárstve SR 2000 ich využívanie by sa mohlo rozšíriť až na 15 % výmery ornej pôdy na Slovensku.

Záver

Možno uviesť, že rentabilita podnikateľských subjektov, ktoré vyrábajú ekologické produkty by podľa našich zistení nemala byť nižšia ako u konvenčnej výroby. Zastávame však názor, že ekonomickú efektívnosť ekologických systémov hospodárenia na pôde a výrobu bioproduktov v podmienkach Slovenska nemožno posudzovať len cez momentálny zisk. Snaženie musí smerovať k výrobe nezávadných potravín na celej výmere poľnohospodárskeho pôdneho fondu.

V odvetviach zabezpečujúcich výživu sa v posledných rokoch objavujú nové trendy. Viaceré programy budúceho poľnohospodárstva predpokladajú dokonca väčší rozsah iných činností, ako je samotná výroba potravín. Uvádza sa, že podiely budúceho vyspelého poľnohospodárstva na hrubom domácom produkte budú nasledovné: 2-4 % z výroby potravín, 9 % z aktivít pri organizovaní turistiky a voľného času a dokonca 13 % z aktivít pri ochrane prírodného a životného prostredia.

Nová agrárna politika EÚ kladie dôraz na podporu udržateľného rozvoja vidieckych oblastí a enviromentálne služby. Rozvoj vidieka predpokladá diverzifikáciu ekonomických aktivít podnikateľských subjektov. Pre ekologické hospodárenie je vhodná ako doplnková činnosť aj agroturistika, vyžaduje však kvalitnú úroveň služieb. Atraktívne môže byť i športovo-rekreačné využitie pre turistov, široké možnosti poskytuje pestovanie liečivých a energetických rastlín.

Literatúra

- Boreková,B.: 2001 . Malá výkonnosť poľnohospodárstva - príčina zlej dôchodkovej situácie poľnohospodárov. Zborník z MVD 2001. Nitra: SPU, 2001, s. 299-303, ISBN 80-7137-867-4
- Bielik,P.: 2001. Determinanty efektívnosti podnikovej sféry v procese transformácie ekonomiky. Zborník z MVD 2001. Nitra: SPU, 2001, s. 279-284, ISBN 80-7137-867-4
- Bielik,P.-Gurčík,L.: 2000. Faktory podnikovej efektívnosti. Zborník vedeckých prác. Nitra: SPU, 2000, s. 47-56, ISBN 80-7137-760-0
- Debebe,L.: 2001. Priame platby ako súčasť reformy SPP EÚ: Prečo priame platby? A či priame platby vedú poklesu rozpočtových výdavkov EÚ? In.: Agrárni sektor před vstupem ČR do EÚ. Zborník Agrárni perspektivy IX. , Praha, 2001, s. 74-77, ISBN 80-213-0714-5
- Gurčík,L.: 1998. Finančná analýza vybraných podnikateľských subjektov. Zborník Agrárni perspektivy VII. Praha: ČZU, 1998, s. 457-460, ISBN 80-213-0471-5
- Kuzma,F.: 200. Zmeny štruktúry poľnohospodárskej výroby na Slovensku. Zborník z MVD 2000. Nitra: SPU, 2000, s. 105-111, ISBN 80-7137-716-3
- Lazarčík, J.: 1997. Intenzita poľnohospodárskej výroby v medzinárodnom porovnaní. Zborník z MVD 1997. Nitra: SPU, 1997, s. 141-148
- Podolák,A.: 2000. Mimoprodukčné aktivity poľnohospodárstva a ich konkurenčná schopnosť. Zborník z MVD 2000. Nitra: SPU, 2000, s. 28-31, ISBN 80-7137-716-3
- Pokrivčák,J.- de Gorter H.: 2000. Integration of Central and East European countries in to EU: A public choice approach. In: Acta oeconomica et informatica. Ročník 3, číslo 2, s. 48-52
- Porhajaš V.: 1994. Ekonomika výroby bioproduktov v západoslovenskom regióne. Kandidátska dizertačná práca. SPU: Nitra, 1994, s. 89
- Porhajaš,V.: 2001. Ekonomika výroby ovocia vo vybranom podnikateľskom subjekte.Zborník z MVD 2001. Nitra: SPU, 2001, s. 438-442, ISBN 80-7137-867-4
- Serenčák,R.: 2001. Ekonomický rast a životné prostredie. Zborník z MVD 2001. Nitra: SPU, 2001, s. 561-563, ISBN 80-7137-867-4
- Tvrdoň,J.: 2001. Zahraničný obchod a trvale udržateľný rozvoj. Zborník z MVD 2001. Nitra: SPU, 2001, s. 491-495, ISBN 80-7137-867-4
- Zentková,I.: 1999. Vybrané problémy trhov s agrokomoditami na Slovensku. Zborník z MVD 1999, Nitra: SPU, 1999, s. 334-337, ISBN 80-7137-658-2

Kontaktná adresa:

prof.Ing.Ivan Mojmír Zoborský, CSc.
Fakulta ekonomiky a manažmentu SPU
Tr.A.Hlinku 2, 949 76 Nitra

